

244 VÁROSOK KERTMŰVÉSZETE

Európa nagy városai legnagyobb részét a múlt század folyamán alakultak ki jelenlegi formájukban. A kapitalista telekpekuláció döntő befolyást gyakorolt mind a lakótelepek, mind az ipari üzemek elhelyezésére és építészeti formáira. A városfejlesztés vezérgondolata a minden talpalatnyi hely maximális profitot biztosító felhasználása volt. E szemlélet következménye az egymás mellé zsúfolt, szűk, sötét udvarú bérkasznnyák sora és a külvárosok ipartelepeinek, szürke, piszkos sivársága. Főlélesges fényezésnek tekintették és számúzték a városokból a természet képviselőit, a fákat és egyéb növényeket. Még az elkerülhetetlen reprezentációs jellegű terek kialakítása is inkább építészeti, mint kertészeti elemekkel történt. A városok belterületén legfeljebb véletlenszerűségek folytán alakultak ki zöldterületi foltok, például olyan esetben, amikor a város elért és körülöttött valamilyen eredetileg a városon kívül eső kastélykertet, és ez a kert idővel a város közterületi részévé vált. A kertés ház, a „villa”, a kiváltságosak lakása volt; a „villanegyedek” a lakóterületek kis részét jelentették, és ezek sem kapcsolódtak szervesen a városok egységébe.

A növények nélküli köregetegben „sivatagi” klíma alakult ki. A nagyvárosi élet egészségtelen voltát, káros hatásait igen hamar felismerték. A nagyvárosok egészségügyi adatai figyelmeztettek erre.

A várostervező szakemberek mindent igyekeztek elkövetni a köregeteg zöldterületekkel történő fellazítása érdekében, de nem sokat érthettek el, hiszen a zöldfelületek növelése a belterületen csak épületek bontása árán történhetett, ez pedig feltétlen egyéni érdekekbe ütközött. Sok nehéz próbálkozás és kemény küzdelmek árán kiharcolt részeredményük után hazánkban a végleges megoldást a felszabadulás és a szocialista városépítés szemléletének győzelme hozta.

A növények és általában a zöldterületek hiánya a városban közvetlen és közvetett módon érezteti rossz hatását. A közvetlen rossz hatások között is ki kell emelni

pl. a nagyobb porosodást és a levegő nagyobb baktérium-tartalmát. A levegő páratartalmára, hőmérsékletére, kémiai összetételére, mozgására a növények közvetlenül hatnak. E hatások elmaradása igen hátrányos a környezetre. A növények nagymértékben tompítják a zajt, a zöldterületek csökkentik a rázkódásokat, rezgéseket stb.

A fizikai-kémiai hatásoknál nagyobb értékű talán a zöldterületek pszichikai hatása. A természet zöldje igazi pihenést biztosít. Hiánya a köregetegben élő ember fáradtságának egyik fő oka.

A felszabadulás utáni városépítészeti felfogás soha nem látott mértékű fellendülést adott a kertépítésnek. Amerre szemünk ellát, épülnek, és ahol épülnek, ott kertépítés is folyik. Budapest távlati terve szerint a lakó- és ipartelepek 57 százaléka kerül zöldterületi keretbe. E pillanatban túlzás nélkül elmondhatjuk, hogy nem épül lakótelep, termelő üzem, városrész úgy, hogy ne folya ugyanott parkosítás is. Nincs olyan tervező, aki ne tartaná ma természetesnek, hogy ahogy elképzelhetetlen egy üzem, lakótelep vízvezeték, csatorna, villanyvilágítás nélkül, ugyanúgy elképzelhetetlen zöldterület nélkül is. Újonnan épülő városrészeinkre már nem a szűk, sötét udvar, hanem a napfény, a levegő, a növények zöldje a jellemző. A villanegyedek határai kitégultak, és lassanként a városlakók legnagyobb része „villanegyedben” lakik. A gyárüzemek füstös komorságát felváltja a színek és illatok üdesége. Az új épületek nem a tájból kiszakított, a tájjal semmi kapcsolatot nem tartó, letarolt területen egymás hegyén-hátán épülnek, hanem beilleszkednek a tájba, szinte a táj részévé, új motívumává válnak. Az új telepek épületei körül feltűnnek a környező természet legjellemzőbb képviselői, a tájegység őshonos fái, cserjéi, virágai, és elmosódik a régi éles határvonal a város és a természet között. A városlakó nem szakad el a természettől, és már nemcsak az időjárásból, a hőmérséklet változásaiból szerez tudomást az évszakokról.

A Lágymányoson épített új park (Foto: Glink K.)

A Mechwart tér (Foto: Glink K.)

A városi zöldterületek kertészeti alkotásaival kapcsolatban művészi és műszaki kérdések egész sorát kell a „zöldterület-szakos” mérnököknek megoldaniok. E felmerülő kérdések közül szeretnénk néhányat, a kertépítés-kertművészettel kapcsolatban, hacsak érintőleg is, megemlíteni.

A kert főszereplője, központi alakja: a növény. A kert létesítésének célja, hogy a növényt és vele magát a természetet az ember önmaga környezetébe vigye. De ötlet-szerűen kiválasztott és ültetett növények csoportja még nem nevezhető kertnek. Egyrészt azért nem, mert az élettani adottságok figyelembevétele nélkül ültetett növény hosszabb-rövidebb sínylődés után amúgy is kipusztul, másrészt, mert a kert fogalmába a „szépség” elsősorban beletartozik, és bár önmagában minden növény szép, szépélményt csak a környezethez simuló, azzal természetes összhangot alkotó növénytársulások nyújtanak.

A növények élettani igényeit, fejlődését, díszértékét és hosszú élettartamát a kertépítés műszaki, kielégítő megjelenési formáját: művészi kérdéseinek megoldása biztosítja. A két kérdés egyforma súllyal jelentkezik, bár, sajnos, hazánkban az általános köztudat mindkét kérdést mellékesként kezelte (kezele sokszor még ma is), és ez nagyon sok kertészeti alkotásunkra erősen rányomta bélyegét.

A kert növényanyagának és egyéb tartozékainak elrendezése: művészet. Kevesen tartják ugyan a művészetek közt számon, pedig a művészi ágak közül egyike a legrégebbieknek. A kertépítést az a tény teszi művészté, hogy tervezője mondanivalóját a kert alkotó-elemeivel, eszközével ki tudja fejezni. A kertépítés a térbeli művészetek egyik ága, ugyanabba a csoportba tartozik, ahová az építészet és szobrászat. E művészi ágakkal sok hasonló, de sok ellentétes vonást is mutat. Pl. tér és forma alakító, mint az építészet és szobrászat,

viszont alkotásait időben változóan hozza létre. Velük szoros kapcsolatot tart, egymást kiegészítik és egymás művészi hatását fokozzák. A kertművészet is, mint minden művészeti ág, művészi élményt kíván kelteni és törekvéseiben tükrözi kora eszméit, életszemléletét. Mai hazai kertművészetünk tartalma és mondanivalója azonos egész városépítési szemléletünkkel, annak tartalmával: az emberek iránti gondoskodással, szeretettel. A kertek formában azonosulnak építészettünk stílustörekvéseivel. Az épületek a maguk formanyelvén az építők életigenléséről beszélnek, a parkok kifejező vonalvezetéssel, meleg, vidám színekkel fokozzák az építészeti alkotás által felkeltett otthonos, barátságos hangulatot. Építőművészetünk törekvése, hogy a lakótelepek elégedett emberek meghitt, barátságos otthona legyen. A kertművészet ezeknek a kedves, meleg otthonoknak a falait kívánja kitágítani, arra törekszik hogy az otthon ne csak a lakások faláig terjedjen, hanem hozzá tartozzon az azt körülvevő kert is. A kert szépsége és barátságossága keljen versenyre az otthon szépségével és barátságosságával. Az ablakból látható kép okozzon örömet és a kert tegye teljessé a munka után üdülést kereső ember pihenését (lásd pl. a lágymányosi lakótelepet). Reprezentatív jellegű, klasszikus stílusú épület köré a kertművészek megtalálják az adott épület és környezet stílusával legjobban harmonizáló kert elrendezésmódját (lásd pl. a Mechwart teret).

A zöldterületek növényanyagának kiválasztása részben művészi, részben műszaki kérdés. Ez nemcsak abból áll, hogy a kert tervezője a növények százezreiből kiválaszt néhányat azok közül, amelyek színeikkel, illatukkal, alakjukkal elnyerték tetszését. Ez ellen élettani törvények tiltakoznak. Tartós időre kertet létesíteni csak olyan növényekkel lehet, amelyek számára az adott terület talajtani, éghajlati, földrajzi stb. viszonyai az életfeltételek optimumát jelentik. A növények nem kever-

hetők, társíthatók tetszés szerint. Csak a természetes növénytársulások tagjai ültethetők egymás mellé. A kiválasztásnak az a része tehát, mely megállapítja, hogy az adott viszonyok között mely növények jöhetnek számításba, a műszaki, az a része pedig, amely a szóba-jöhetőek közül az esztétikai szempontoknak megfelelőt jelöli ki: a művészi feladat. A művészi és a műszaki feladat ezen a téren azért választható nehezen szét, mert — mai szemléletünk szerint — csak a természetes, az élettanilag helyes lehet szép és igazán művészi. Sok példát lehetne felhozni arra, hogy a történelem során ez nem mindig volt így. Szakmai és művészi tévedés pl. az alföldi parkokban az Alpésekre vagy Északkelet-Európára jellemző fenyőféléket vagy Földközi-tenger környéki növényeket erőltetni.

Hazai kertépítésünk komoly problémája, hogy modern építészeti stílusunknak a laza szerkezetű, nagy gyepfelületeken elszórt színfoltokkal ható, levegős, modern vonalú parkok felelnek meg. Klímánk miatt a nagy gyepfelületek azonban csak rendkívül nagy költséggel tarthatók fenn. A leszűkített gyepfelületű kertek viszont ma már idegenek számunkra. Nevetségesen hatnának modern épületeink körül a reneszánsz, barokk, rokokó stílus merev, ünnepélyes, geometrikus formái. Kutatásunk egyik célja a megfelelő gyepótló és olyan színes, egész nyáron át virágzó virágok megtalálása és elszaporítása, melyek képesek a kívánt összehatást nyújtani parkjainkban és — alacsony gondozási költségek mellett — száraz, páraszegény, napsütéses nyaraink ellenére is teljes díszértéket adnak.

Kertművészeti szakembereinknek még ma is küzdeniök kell a korszerű, művészi színvonalú, jól használható zöldterületi alkotások létrejöttéért. Mert a közízlést is nevelni kell, mely ebben a vonatkozásban valahogy megrekedt a századforduló szecessziós, fantáziaszegény korszakában. Fel kell ismertetni a különbséget az igazi művészi élményt nyújtó kert és a kerti törpék, színes üvegburák, torta alakú csoportok kertjeinek ma már nevetséges formái között, nem is beszélve a meszelt téglákról és törött szódásüvegekből épített kertek hajmeresztő ízléstelenségéről.

Bizonyos vagyok benne, hogy néhány év múlva nem lehet ráismerni városainkra. Mint a gyémántot az aranyfoglatat fogja majd körülölelni az épületeket a parkok összefüggő tömege, és nagy részük lesz abban, hogy a városokból árad majd az egészség és jókedv.